

DE EXCLUSIVITEIT VAN HET EIGENDOMSRECHT

DE EXCLUSIVITEIT VAN HET EIGENDOMSRECHT

Dorothy GRUYAERT

De exclusiviteit van het eigendomsrecht
Dorothy Gruyaert

© 2016 Intersentia
Antwerpen – Cambridge
www.intersentia.be

ISBN 978-94-000-0765-9
D/2016/7849/144
NUR 822

Alle rechten voorbehouden. Behoudens uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande toestemming van de uitgever.

Ondanks alle aan de samenstelling van de tekst bestede zorg, kunnen noch de auteurs noch de uitgever aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele schade die zou kunnen voortvloeien uit enige fout die in deze uitgave zou kunnen voorkomen.

Aan Marieke

VOORWOORD

1. Voorliggend werk is de commerciële versie van het doctoraal proefschrift dat Dorothy Gruyaert op 31 mei 2016 aan de Rechtsfaculteit van de KU Leuven verdedigde. Het centrale thema van het boek ‘exclusiviteit van eigendom’ is een problematiek die reeds meer dan twee millennia tot de centrale enigma’s van het vermogensrecht behoort.

Zowel positiefrechtelijk, rechtshistorisch als rechtstheoretisch is het onderwerp zeer beladen. Het draagt een ‘burden’ met zich mee die de juridische gemoeieren soms hoog doet oplaaieren.

Het vergt een vermogensrechtelijke benadering die de strikte grenzen van het goederenrecht overschrijdt, en daarom perfect binnen het fundamentele onderzoek van het Instituut voor Goederenrecht van de KU Leuven past, in de lijn van de eerdere proefschriften van Mathieu Muylle, Julie del Corral, Koen Swinnen en Sofie Bouly.

2. De essentie van eigendom is één van de centrale vraagstukken van heel wat wetenschapsdisciplines, en dus niet louter van het goederenrecht. “*La propriété est un piège: ce que nous croyons posséder nous possède*”.¹ In dit proefschrift wordt, binnen dit brede spectrum, een belangrijke dimensie vanuit juridisch oogpunt geanalyseerd, nl. de exclusiviteit van het eigendomsrecht. Dit enigma kreeg de allures van een dogma en wordt beschouwd als een evident kenmerk van ons hedendaags eigendomsrecht. In de woorden van PROUDHON: “*Propre et commun sont contradictoires, et s’excluent mutuellement*”², eigen-dom en gezamen-dom vormen elkaars tegenpolen.

Als dogma brokkelt de exclusiviteit van het eigendomsrecht de laatste jaren steeds meer af, doordat nieuwe eigendomsvormen het licht zien die op gespannen voet staan met de traditionele eigendomskenmerken. Ook omwille van de sociale dimensie van het eigendomsrecht, verliest de eigenaar als monopolist aan draagkracht.

3. De sterkte van dit proefschrift is dat het zowel dogmatisch als voor de rechtspraktijk een baken uitzet.

De wijze waarop de auteur vanuit theoretisch oogpunt het onderwerp benadert, is innovatief, zelfs revolutionair, en daardoor ook kwetsbaar. Het klassieke

¹ Citaat van A. KARR.

² J.B. PROUDHON, *Traité du domaine de la propriété*, Brussel, 1842, 451.

dogma wordt vanuit een rechtsvergelijkende en rechtshistorische en inductieve benadering geneutraliseerd. De Franse rechtspraak inzake eeuwigdurende gebruiksrechten, maar zeker ook de Engelse trust vormen daarvan de exponent.

Daarbij koppelt de auteur de eigendomsexclusiviteit voor het eerst zeer expliciet aan de (actieve) elasticiteit van het eigendomsrecht. Hierdoor komen een aantal paradigma's op de helling te staan. Onder meer het perspectief op de trust ondergaat een copernicaanse wijziging: de klassieke civielrechtelijke structuur van de trust met de *'trustee'* als juridische eigenaar en *'beneficiary'* als *'equitable owner'* wordt door Dorothy Gruyaert op zijn kop gezet. Het zwaartepunt wordt nu bij de begunstigde gelegd, omdat hij aan het stuurwiel zit voor het lange termijn 'lot' van de goederen. Twee zaken vallen bij de analyse op:

- 1) Eigenlijk was hiervoor, bij nader inzien en vooral bij het lezen van dit boek, onder de radar reeds veel steun te vinden in de rechtspraak, zelfs in de *'common law'* zelf.
- 2) De verdedigde opvatting vormt, wellicht onbewust en vanuit de box zelf een terugkeer naar het resultaat waartoe wijlen Prof. Dr. Walter van Gerven in 1962 in zijn magistrale proefschrift over 'Bewindsbevoegdheid' al *'out of the box'* gekomen was.³ Hij propageerde reeds een bewindvoerder die geen eigenaar was, maar als beperkt gerechtigde kon optreden. De bewindvoerder hoeft geen eigenaar te zijn, als hij maar in het belang van het eigendomsrecht van de begunstigde het beheer over de goederen voert.

4. Ook voor de rechtspraktijk biedt het proefschrift een grote meerwaarde. Talloze voor de praktijk belangrijke figuren passeren de revue: de kwaliteitsrekening, de maatschap, het fideicommiss, de fiduciaire eigendom tot zekerheid, de beschikkingsonbevoegdheid, tontine, aanwas, eeuwigdurende gebruiksrechten, enz. Elk van die figuren kampt met een aantal onzekerheden vanuit diverse conceptuele, vermogensrechtelijke moeilijkheden. De rechtspraktijk krijgt concrete handvaten aangereikt waarmee hij, op basis van een doorgedreven analyse, aan de slag kan.

5. Eindigen doen we met een persoonlijke noot. Als student was Dorothy Gruyaert al snel opgevallen. Ze was één van de protagonisten van een gouden KULAK-lichting die, naast groot verdriet (met het tragisch overlijden van mede-praesesgenoot Marieke Vanallemeersch), ook grote successen boekte. Het lag dan ook voor de hand dat ze gesolliciteerd zou worden voor een doctoraat. Dorothy Gruyaert was vijf jaar assistent aan het Instituut voor Goederenrecht van de KU Leuven. Ze toonde – doorheen de tegenslagen – niet enkel de intelligentie, maar ook de vastberadenheid om dit tot een goed einde te brengen. Ze kon daarbij mede genieten van een onderzoeksverblijf aan de South African Research Chair Property Law

³ W. VAN GERVEN, *Bewindsbevoegdheid*, Brussel, Bruylant, 1962, 510 p.

van Prof. Dr. André van der Walt (Stellenbosch University), die we voor die samenwerking zeer dankbaar zijn.

Dorothy is een uitstekende teamplayer. Ze coördineerde de werkcolleges en begeleidde mee masterproeven. En ook voor de studenten was Dorothy steeds een baken van enthousiasme en opbouwende kritiek. Ook buiten haar doctoraat profileerde ze zich op onderzoeksvlak: ze gaf nationale en internationale lezingen, won de Ius Commune Prize en schreef diverse bijdragen in nationale en internationale tijdschriften.

6. Mahatma Gandhi zei reeds dat “*Truth is the exclusive property of no single scripture*”. De waarheid is van geen enkel heilig schrift de exclusieve eigendom. Transponerend op dit boek, is dat niet zo erg, aangezien exclusieve eigendom in de visie van de auteur toch ten zeerste te relativeren is. Maar zeker is dat het debat er een gewichtige, innoverende en inspirerende stem heeft bijgekregen.

Voor dit alles, en bovenal voor dit boek, verdient Dorothy grote lof en waardering.

Vincent Sagaert & Alain Laurent Verbeke
Leuven, 23 augustus 2016

DANKWOORD

Het schrijven van een doctoraat wordt wel eens omschreven als een eenzame bezigheid. Ik heb echter nooit dat gevoel gehad dankzij enkele bijzondere mensen, die ik graag uitdrukkelijk wil bedanken.

Voor de totstandkoming van mijn proefschrift ben ik in de eerste plaats veel dank verschuldigd aan mijn promotor professor Sagaert. Professor, u heeft me ooit verteld dat wanneer je als doctoranda een promotor hebt met veel tijd voor jou, je maar beter snel een andere kunt zoeken. U had het gewoon van horen zeggen. Voor mij bent u ondanks uw zeer drukke agenda, een zeer goede promotor geweest. Bedankt voor het zo nauwgezet nalezen van mijn proefschrift. Uw vaak briljante commentaren zijn zeer waardevol geweest en het is door uw inzicht dat de vele puzzelstukken uiteindelijk in elkaar vielen.

Naast een man met een uitgebreide kennis, heb ik u echter ook leren kennen als een man met een nog groter hart. Toen ik nog studeerde en mijn hartsvriendin en jaargenote Marieke overleed, wilde ik niets liever dan dat de tijd even bleef stilstaan. U was degene die me aanmoedigde voor zomerstages en Erasmus. Daar ben ik u tot op vandaag nog steeds dankbaar voor. Ook de voorbije jaren bent u steeds zeer begaan geweest met mij. Ik heb dankzij u mooie kansen gekregen. Daarom hoop ik dan ook dat u het mij, gezien uw leeftijd, niet kwalijk neemt wanneer ik u mijn academische vader durf noemen.

Een oprecht woord van dank gaat ook uit naar mijn co-promotor. Professor Verbeke, het betekent veel voor mij dat u steeds veel interesse heeft getoond in het onderwerp van mijn proefschrift, maar belangrijker nog, dat u ook uw geloof in mij als onderzoeker liet blijken. Uw aanmoedigingen zijn van onschatbare waarde geweest. U weet mensen te motiveren en ook aan te sporen om uitdagingen niet uit de weg te gaan. Bedankt ook voor het nalezen en de boeiende brainstormsessies.

Professor Storme, bedankt om als lid van mijn begeleidingscommissie mijn onderzoek de voorbije jaren op te volgen. Hoewel uw eruditie toegegeven soms wat overweldigend is, heeft u altijd het beste voor met mensen. Samen met mijn promotor en co-promotor vormde u voor mij de heilige drievuldigheid, die niet zelden van mening verschilden en ook schijnbaar plezier beleefden aan die onderlinge discussies. Het is voor mij een hele eer en meestal ook een waar genoegen geweest om mijn weg te zoeken doorheen deze titanenstrijd.

Een bijzonder woord van dank richt ik ook tot professor van der Walt. Mijn verdediging zou voor mij niet hetzelfde geweest zijn zonder u in de jury. U bent mij steeds, weliswaar van op afstand, blijven volgen. Hartelijk dank voor de grondige lezing van mijn proefschrift en ook voor de nuttige suggesties tijdens mijn onderzoeksverblijf in Stellenbosch. Ik heb fijne herinneringen aan mijn tijd daar. Het was een absoluut voorrecht om in dergelijke productieve en inspirerende omgeving te mogen werken.

Professor Bartels, u wil ik ook hartelijk bedanken om als lid van mijn jury te willen optreden en om mijn proefschrift zo grondig te hebben gelezen. Ik herinner me nog een gesprek helemaal aan het begin van mijn onderzoek waar u zei dat exclusieve eigendom misschien wel het uitgangspunt kon blijven, maar niet langer onaantastbaar was. *Quod erat demonstrandum*.

Voor de inspirerende gesprekken dank ik professor Wintgens, professor Van Overwalle, professor Waelkens, professor de Waal, professor Van Erp, Bram Akkermans, Lars Van Vliet, Rafael Ibarra Garza en Wim Decock. Ik ben ook alle professoren van de Leuvense rechtsfaculteit dankbaar voor hun interesse in mijn onderzoek. Veel dank ook professor Terryn om mij warm te maken voor de job als assistent.

Voor de leuke werksfeer wil ik heel graag mijn collega's bedanken. In de eerste plaats de collega's van het instituut voor goederenrecht: Mathieu, Koen, Julie, Sofie, Michiel, Siel, Mathieu, Helen en alle praktijkassistenten. Elien, ik prijs mezelf gelukkig om zo'n goede vriendin als collega te hebben gehad, altijd een vertrouwd gezicht in de zaal en een luisterend oor. Soms gebeurt ook het omgekeerde en houd je aan een collega een goede vriendin over ... Beste Ann, je was er van dag 1, dag in dag uit. Een dag zonder jou voelde toch een beetje als een verloren dag. Lief en leed kon ik steeds met jou delen.

Ik dank ook alle andere collega's uit de duizend van de afdeling Privaatrecht en de collega's van de Kulak, in het bijzonder Joke, voor de mooie jaren.

Indra, ik hoef je niet te vertellen hoe zwaar het me viel om jou te zien vertrekken. Wat een luxe is het geweest om jou al die tijd dicht bij mij te hebben.

Een bijzondere collega en vriend die nog een uitdrukkelijke vermelding verdient, is Matthias Castelein. Heel erg bedankt voor het nauwgezet becommentariëren van mijn historisch deel.

Momenten als deze vormen ook een uitgelezen kans om enkele mensen te bedanken die er altijd onvoorwaardelijk en als vanzelfsprekend voor mij zijn. In de eerste plaats zijn dat de twee personen aan wie ik alles te danken heb, mijn ouders. Papa, van jou heb ik geleerd dat hard werken loont. Jouw wilskracht, maar ook de passie waarmee je te werk gaat, zijn voor mij een grote inspiratiebron. Lieve mama, jij bent zonder twijfel het meest gebelde nummer op mijn gsm. Je brengt mij als geen ander rust, rust in mijn hoofd, en op drukke momenten zelfs ook wat rust in mijn huishouden. Als ik later nog maar half zo'n goede moeder

word, zou dat al heel wat zijn. Bedankt, lieve ouders, voor alle morele en financiële steun waar de jongens en ik steeds op kunnen rekenen.

Dat brengt me bij twee andere bijzondere mensen, mijn broers. Alexander en Emmerson, ik mag toch wel zeggen dat wij drie handen op één buik zijn. Ik vind het geweldig hoe jullie voor mij zorg dragen als voor een kleine zus. Bedankt voor de keren dat ik bij jullie kon logeren in Leuven. Bedankt voor de ontspannen lunchpauzes, de hilarische humor, en zo veel meer.

Naast een zeer hechte familie, heb ik ook het geluk een hele warme schoonfamilie te hebben. Koen & Ann, Soetkin, Jo, Klaas, bedankt voor jullie enthousiasme bij alles wat ik onderneem, bedankt voor de leuke vakanties en de gezellige familiemomenten met de kindjes.

Ik prijs mezelf ook erg gelukkig met zo'n geweldige vriendinnen en vrienden. Bedankt voor al die keren dat jullie vroegen "Hoe is het nog met jouw doctoraat?" Naar het einde toe merkte ik dat ook jullie ongeduldig werden. Bedankt voor jullie vriendschap en alle memorabele momenten.

Uiteraard is er nog één iemand die een speciaal woord van dank verdient en voor wie woorden eigenlijk tekortschieten, en dat is mijn fantastische echtgenoot.

Lieve Willem, bedankt om me zo lief te hebben. Bedankt voor alle geduld, alle aanmoedigingen en de warme thuis. Over de drie kenmerken van het eigendomsrecht wordt veel getwijfeld. Over mijn liefde voor jou bestaat daarentegen geen twijfel: die is absoluut, eeuwigdurend en ... exclusief.

INHOUD

<i>Voorwoord</i>	vii
<i>Dankwoord</i>	xi
<i>Lijst van afkortingen</i>	xxix
Algemene inleiding	1
DEEL I.	
DE EXCLUSIVITEIT VAN HET EIGENDOMSRECHT:	
BEGRIP EN HERKOMST	
ONDERDEEL I.	
OMSCHRIJVING VAN ‘EXCLUSIEVE EIGENDOM’:	
HET BEGRIPPENKADER	9
Hoofdstuk I.	
Het begrip ‘eigendom’	11
Afdeling I. Inleiding: verscheidenheid aan eigendomssystemen	11
Afdeling II. De complexe rechtsvergelijking met het <i>common law</i>	
eigendomsconcept nader beschouwd	13
§ 1. ‘ <i>Ownership</i> ’ en ‘ <i>property</i> ’	13
§ 2. ‘ <i>Doctrine of estates</i> ’	15
§ 3. ‘ <i>Ownership</i> ’ en ‘ <i>possession</i> ’	20
§ 4. Onenigheid over de invulling van ‘ <i>ownership</i> ’: twee modellen	22
Afdeling III. Besluit	26
Hoofdstuk II.	
Het begrip ‘exclusiviteit’	27
Afdeling I. Algemeen: een meervoudige betekenis	27
Afdeling II. Positieve en negatieve exclusiviteit	29

Hoofdstuk III.

‘Exclusieve eigendom’ als meergelaagd rechtsbegrip: de ontleding van de verschillende dimensies van exclusiviteit 33

Afdeling I. These: De exclusiviteit in de continentale rechtsstelsels 34

§ 1. De traditionele eigendomstheorie naar continentaal recht. 34

A. Wettelijk eigendomsbegrip 34

B. Kenmerken van het eigendomsrecht 35

§ 2. De exclusiviteit als attribuut van het eigendomsrecht 39

A. Tweevoudige betekenis van exclusiviteit. 39

1. De interne exclusiviteit. 40

2. De externe exclusiviteit 42

B. Draagwijdte van exclusieve eigendom 45

1. De exclusiviteit als essentieel kenmerk van eigendom 45

2. De exclusiviteit als nevenschikt kenmerk van eigendom 48

C. Besluit. 49

§ 3. Minderheidsstrekking: de exclusiviteit als wezenskenmerk van elk zakelijk recht. 50

Afdeling II. Antihese: De exclusiviteit in de *common law* rechtsstelsels 53

§ 1. Groeiende exclusiviteitsgedachte in de *common law* rechtsstelsels 53

§ 2. Betekenis van exclusiviteit in *common law* 55

A. Inhoudelijke omschrijving 55

B. Draagwijdte: drie verschillende opvattingen. 58

1. De exclusiviteit als kern van het eigendomsrecht 58

2. De exclusiviteit als één van de kenmerken van het eigendomsrecht. 59

3. De exclusiviteit als kenmerk van ‘*rights in rem*’ 60

§ 3. Besluit 61

Afdeling III. Synthese van *civil law* en *common law* eigendomstheorie: de dubbele dimensie van exclusiviteit 62

Hoofdstuk IV.

Evaluatie van onderdeel I: Functionele invulling van exclusieve eigendom. 67

Afdeling I. ‘Concept’ en ‘functies’ van exclusieve eigendom 67

Afdeling II. Focus op interne exclusiviteit 68

ONDERDEEL II.

SITUERING VAN ‘EXCLUSIEVE EIGENDOM’: ONTSTAANS-
GESCHIEDENIS 69

Hoofdstuk I.

Enkele opmerkingen bij het rechtshistorisch onderzoek 71

Hoofdstuk II.	
Het eigendomsconcept in het Romeinse tijdperk	73
Afdeling I. Inleiding: enkele knelpunten	73
Afdeling II. Studie van het exclusiviteitsbeginsel binnen het Romeinse concept van <i>dominium</i>	76
§ 1. Het oudste Romeinse recht.	76
§ 2. De creatie van het klassieke eigendomsbegrip	80
A. ‘ <i>Dominium</i> ’	80
B. Het exclusieve karakter van het klassieke eigendomsconcept	82
C. Sporen van niet-exclusieve eigendom: ‘ <i>duplex dominium</i> ’ in het (voor)klassieke recht	83
1. Verschillende soorten eigendomsaanspraken	83
2. De mogelijkheid van gedeelde eigendom	88
§ 3. De ‘vulgarisering’ van het Romeinse recht	90
A. Het ontspoorde ‘ <i>dominium</i> ’-concept.	90
B. ‘ <i>Dominium duorum in solidum</i> ’ tijdens de tussenperiode	91
§ 4. Eigendom ten tijde van Justinianus	92
A. Het herwonnen eigendomsbegrip	92
B. Exclusieve eigendom onder Justinianus	92
§ 5. De impact van de andere zakelijke rechten op het eigendomsbegrip	94
A. Erfdienstaarheden	94
B. Pand	95
C. Natrekking en opstal	96
D. ‘ <i>Ager vectigalis</i> ’	97
E. Erfpacht	97
§ 6. Besluit	98
Hoofdstuk III.	
Evolutie in de middeleeuwen	101
Afdeling I. Eigendom in de vroege middeleeuwen.	101
§ 1. Inleiding	101
§ 2. Eigendom in de Germaanse vorstendommen.	102
A. Voorafgaande beschouwingen	102
B. Het Germaanse concept van grondeigendom	103
1. Verschillende eigendomsaanspraken: de ‘ <i>saisine</i> ’	103
2. De concrete invulling van die <i>saisine</i>	105
3. Het vrije eigendomsrecht.	108
§ 3. Het feodale tijdperk.	109
A. De opkomst van de feodaliteit onder Karel de Grote	109
B. Eigendomsverhoudingen in het leenheerlijk stelsel	113
C. Het feodale stelsel naar Engels recht	115

§ 4. De impact van niet-feodale ontwikkelingen	116
§ 5. Besluit: het al dan niet exclusieve karakter van het costumiere eigendomsbegrip	118
A. Vroegmiddeleeuwse eigendom is een anachronisme	118
B. Beperkte sporen van exclusiviteit.	118
C. Eigendomspluraliteit als overheersend element	119
Afdeling II. De receptie van het Romeinse recht door de middeleeuwse romanisten	120
§ 1. Inleiding	120
§ 2. Het ontstaan van de gesplitste eigendom.	121
A. Aanleiding voor de juridische constructie van het eigendomsrecht.	121
B. <i>Dominium directum</i> en <i>dominium utile</i> bij de Glossatoren.	122
1. Op zoek naar een Romeinsrechtelijke kwalificatie van de feodale werkelijkheid	122
2. De uitbreiding naar een algemene theorie van gedeelde eigendom	126
§ 3. De eigendomsdefinitie van Bartolus de Saxoferrato	128
§ 4. Besluit: de realisatie van het gesplitste eigendomsconcept	130
Hoofdstuk IV.	
De ontwikkeling van de exclusiviteitsgedachte	133
Afdeling I. Omwenteling in het juridische denken vanaf de zestiende eeuw	133
§ 1. Inleiding	133
§ 2. Humanisme	133
§ 3. Het Natuurrecht en de invloed van Grotius	135
A. Het Natuurrecht	135
B. De eigendomstheorie van Grotius.	136
Afdeling II. Tendens richting een individueel en exclusief eigendomsbegrip	139
§ 1. De eigendomsverschuiving	139
§ 2. De primauteit van het individu en zijn vrije beschikkingsrecht	142
A. De subjectivering van het eigendomsrecht.	142
B. De cruciale rol van het ‘ <i>ius disponendi</i> ’	143
Afdeling III. Besluit: Onvoltooide evolutie richting exclusieve eigendom	145
Hoofdstuk V.	
De Franse Revolutie als ultieme kentering	147
Afdeling I. Revolutionair eigendomsconcept	147
§ 1. De afschaffing van de feodaliteit	147
§ 2. De constructie van het één en ondeelbare eigendomsrecht	149

Afdeling II. Het eigendomsrecht van de <i>Code civil</i>	152
§ 1. De wettelijke eigendomsdefinitie	152
§ 2. Bevestiging van het exclusieve karakter van eigendom.	153
§ 3. Blijvende sporen van gedeelde eigendom.	156
Afdeling III. Besluit: Breuk met het verleden leidt tot exclusieve eigendom . .	159
 Hoofdstuk VI.	
De evolutie van het exclusiviteitsbeginsel in de negentiende eeuw.	161
Afdeling I. De triomf van de exclusiviteit: het exclusivisme.	161
§ 1. Evolutie richting radicale interpretatie van het eigendomsrecht	161
§ 2. Creatie van de gangbare eigendomsopvatting	166
Afdeling II. Het voortbestaan van gedeelde eigendomsrechten in de rechtspraak	168
§ 1. Behoud van niet-exclusieve eigendom in de rechtspraak	168
A. Eerste fase: gelijktijdige eigendomsrechten op eenzelfde goed	169
B. Tweede fase: fysieke opsplitsing van een goed.	171
§ 2. Discussie in de rechtsleer over de vestiging van zakelijke rechten	174
Afdeling III. Besluit	175
 Hoofdstuk VII.	
Rechtshistorisch sluitstuk.	177
Afdeling I. Een blik terug in de tijd.	177
§ 1. Gezagsargument van het Romeinse recht ondermijnd	177
§ 2. Moderne en politieke creatie van het exclusiviteitsbeginsel.	178
§ 3. Opmerking over roerende eigendom	180
Afdeling II. De wisselwerking of dialectische verhouding tussen twee eigendomssystemen.	181
Afdeling III. Epiloog: Enkele bevindingen tot slotsom	184
§ 1. <i>Duplex dominium</i> : de <i>ius commune</i> van het goederenrecht	184
A. Het goederenrecht op Europees niveau: zoektocht naar ‘ <i>common ground</i> ’	184
B. <i>Duplex dominium</i> als ‘ <i>empty box</i> ’	186
§ 2. Nieuwe kijk op het exclusiviteitsbeginsel.	188
 ONDERDEEL III.	
DE INTERNE OPSPLITSING VAN HET EIGENDOMSRECHT ALS DISSIDENTE FACTOR	
	191
 Hoofdstuk I.	
Algemeen: ‘<i>fragmentation of ownership</i>’ in het Engelse recht	193

Hoofdstuk II.

Analyse van de Engelse *trust* in relatie tot de eigendomsexclusiviteit 199

Afdeling I. Rechtshistorische schets van de *trust* 200

Afdeling II. Goederenrechtelijke analyse van de Engelse *trust*figuur 203

§ 1. Begripsomschrijving 203

§ 2. De eigendomssituatie van de *trust* 209

A. Klassiek uitgangspunt: de opsplitsing van het eigendomsrecht 209

B. Belangrijke nuanceringen in het licht van de (continentaalrechtelijke) interne exclusiviteit van het eigendomsrecht 213

1. De *trustee* als ‘exclusieve eigenaar’ 213

2. De *beneficiary* als ‘exclusieve eigenaar’ 217

3. Intermediaire zienswijze: opeenvolgende ‘exclusieve eigenaars’ 218

§ 3. Functionele opvatting van de *trust*figuur 220

§ 4. Besluit 226

Hoofdstuk III.

De interne onplitsbaarheid van het eigendomsrecht in *civil law* rechtstelsels. 229

Hoofdstuk IV.

Besluit: Discrepancie door interne exclusiviteit 233

ONDERDEEL IV.

ALGEMEEN BESLUIT BIJ DEEL I. 235

DEEL II.

MODULERING VAN HET ALGEMENE EXCLUSIVITEITSBEGINSEL

Hoofdstuk I.

Contractuele modulering 241

Afdeling I. Inleidende opmerkingen. 241

§ 1. De vestiging van zakelijke rechten als uitzondering op het exclusiviteitsbeginsel? 241

§ 2. De contractualisering van het eigendomsrecht. 245

Afdeling II. De verenigbaarheid van de vestiging van beperkt zakelijke rechten met het exclusiviteitsbeginsel 246

§ 1. De demembratietheorie als basis voor de creatie van zakelijke rechten 246

§ 2. Eerste bevinding: het residuaire karakter van het eigendomsrecht. 256

A. Verhouding tussen elasticiteit en interne exclusiviteit 256

B. Verkenning van het residuaire karakter van eigendom naar Engels recht	258
§ 3. Tweede bevinding: het <i>numerus clausus</i> -beginsel	262
A. Verhouding tussen numerus clausus en interne exclusiviteit in <i>civil law</i> traditie	262
B. <i>Common law</i> : “closed number of property rights”	270
§ 4. Besluit	274
Afdeling III. Een verregaandere ontleding van de eigendomsbevoegdheden als afwijking op het exclusiviteitsbeginsel	276
§ 1. Afzwakking van het gesloten systeem van zakelijke rechten in het Franse recht.	276
§ 2. Nieuwe tijdelijke gebruiks- en genotsrechten	277
A. Algemene tendens tot soepele invulling van het <i>numerus clausus</i> -beginsel	277
B. Het Franse voorontwerp tot wetwijziging Henri Capitant	281
§ 3. Nieuwe eeuwigdurende gebruiks- en genotsrechten	283
A. Recente evolutie in Franse cassatierechtspraak.	283
B. Miskenning van de interne exclusiviteit.	288
C. Komt het Franse Hof op zijn stappen terug?	291
§ 4. Gevolgtrekking: de actieve elasticiteit als de essentie van het intern exclusieve eigendomsbegrip	293
Afdeling IV. Besluit	296
Hoofdstuk II.	
Wettelijke modulering	299
Afdeling I. Algemeen: Maatschappelijke grenzen aan de uitoefening van het eigendomsrecht	299
§ 1. De socialisering van het eigendomsrecht.	299
§ 2. Het raakvlak tussen het absolute en het exclusieve karakter van het eigendomsrecht	304
§ 3. Maatschappelijke grenzen aan de externe en interne exclusiviteit	308
Afdeling II. Enkele toepassingsgevallen.	311
§ 1. Het recht op behoorlijke huisvesting vs. het eigendomsrecht.	311
A. Conflict tussen grondrechten	311
B. De problematiek van het ‘kraken’	313
C. Besluit.	320
§ 2. De aantasting van het exclusieve jachtrecht	321
§ 3. De ‘essential facilities’-leer: beperkingen aan de exclusiviteit omwille van de vrije mededinging.	323

Hoofdstuk III.

Rechterlijke modulering 325

Afdeling I. Inleiding 325

Afdeling II. Het gebruik van de afbeelding van andermans goed vs. het eigendomsrecht 326

§ 1. Discussie over de vrijwaring van het eigendomsrecht op het goed 326

 A. Bescherming op basis van uiteenlopende grondslagen 326

 B. Bescherming op basis van het eigendomsrecht zelf 328

 C. Kritiek op het exclusieve gebruik van de afbeelding van een goed 331

§ 2. Evolutie richting een niet-exclusief recht op de afbeelding van een goed 333

 A. Opmerkelijke tendens in de Franse cassatierechtspraak 333

 B. Sanctionering via foutloze aansprakelijkheid 335

 C. Evaluatie met het oog op de exclusiviteit van het eigendomsrecht 336

 D. Poging tot systematisering van het conflict tussen het eigendomsrecht en het recht op afbeelding 339

Hoofdstuk IV.

Algemeen besluit bij Deel II 343

DEEL III.

TOEPASSING VAN HET ALGEMENE EXCLUSIVITEITSBEGINSEL OP ENKELE BIJZONDERE EIGENDOMSVORMEN

Hoofdstuk I.

Meervoudige eigendom 349

Afdeling I. Inleidende opmerkingen 349

Afdeling II. Mede-eigendom 352

§ 1. Algemeen: de verenigbaarheid met de exclusiviteit van het eigendomsrecht 352

§ 2. Nuance: het problematische karakter van een onverdeeld eigendomsrecht 355

§ 3. Vergelijking met het Engelse recht 361

§ 4. Besluit 364

Afdeling III. Tontine en aanwas 364

§ 1. Begripsbepaling: het eigendomsrecht onder voorwaarde 364

§ 2. Verhouding tot het exclusiviteitsbeginsel 374

§ 3. Besluit 376

Afdeling IV. De opsplitsing van het eigendomsrecht in de tijd: time-sharing 377

Hoofdstuk II.	
Fiduciare eigendom	383
Afdeling I. Algemene begripsomschrijving en historiek	383
§ 1. Achtergrond: instrumentalisering van het eigendomsrecht	383
§ 2. Het begrip ‘fiduciare eigendom’	385
A. Historiek: fiduciare eigendom in het Romeinse recht	385
1. Omschrijving van de ‘ <i>fiducia</i> ’	385
2. Draagwijdte van de ‘ <i>fiducia</i> ’	388
3. Verdwijning van de ‘ <i>fiducia</i> ’ uit het recht	390
B. Fiduciare eigendom in het hedendaagse recht	390
§ 3. Verhouding van fiduciare eigendom tot de exclusiviteit van het eigendomsrecht	396
Afdeling II. Fiduciare eigendom tot beheer	397
§ 1. Algemene theorie van fiduciare eigendom tot beheer	397
A. Aard en gevolgen	397
B. Enkele toepassingsgevallen	401
1. Portageovereenkomsten	401
2. Factoring	404
§ 2. De verzakelijking van bepaalde fiduciare rechtsposities	408
A. Principe	408
B. Enkele toepassingsgevallen	409
1. Certificering van vennootschapseffecten	409
2. Het <i>fidei-commis de residuo</i>	422
3. De kwaliteitsrekening	449
§ 3. Synthese: De impact van fiduciare beheersvormen op het exclusiviteitsbeginsel	481
Afdeling III. Fiduciare eigendom tot zekerheid	487
§ 1. Algemene theorie van fiduciare eigendom tot zekerheid	487
A. Prelude: Het gebruik van eigendom voor zekerheidsdoeleinden	487
B. Het onderscheid tussen de voorbehouden en de overgedragen zekerheidseigendom	489
C. Verhouding tot het exclusiviteitsbeginsel	492
§ 2. Behoud van eigendom tot zekerheid	493
A. Eigendomsvoorbehoud	493
1. Begripsomschrijving	493
2. Juridische grondslag en verhouding tot het interne exclusiviteitsbeginsel	504
3. Vernieuwde functionele analyse van het eigendomsvoorbehoud vanuit de exclusiviteit van het eigendomsrecht	522
B. Leasing	532
1. Begripsomschrijving	532
2. De uitwerking van de zekerheidsfunctie in strijd met het interne exclusiviteitsbeginsel?	539

C. Synthese: Impact van voorbehouden eigendom op het exclusiviteitsbeginsel	547
§ 3. Overdracht van eigendom tot zekerheid	549
A. Begripsomschrijving	549
B. De eigendomsoverdracht tot zekerheid naar Belgisch en Frans recht	550
1. Wat voorafging: geleidelijke erkenning van de zekerheidsoverdracht	550
2. Conversie van eigendomsoverdracht (van een schuldverdring) tot zekerheid in pandrecht	559
C. Het verbod op de eigendomsoverdracht tot zekerheid naar Nederlands recht	569
1. Wat voorafging: geldigheid van zekerheidsoverdracht onder het oude recht	569
2. Het <i>fiducia</i> -verbod van artikel 3:84, lid 3 NBW	571
D. Eigendomsoverdracht tot zekerheid naar Engels recht	575
E. Enkele bijzondere gevallen van eigendom tot zekerheid	580
1. De eigendomsoverdracht van een geldsom tot zekerheid	580
2. De Europese Richtlijn betreffende financiële zekerheidsovereenkomsten	582
3. De Europese Insolventieverordening	594
§ 4. Synthese: De impact op het exclusiviteitsbeginsel	594
Afdeling IV. De zekerheidstrust	598
§ 1. Begrip	598
§ 2. Kwalificatie in verhouding tot het exclusiviteitsbeginsel	602
§ 3. Nadruk op de externe exclusiviteit	603
Afdeling V. Nood aan een algemene wettelijke <i>trust</i> figuur?	604
§ 1. Inleiding	604
§ 2. De erkenning van een algemene trustachtige figuur naar Frans recht: <i>la fiducie</i>	609
A. Wat voorafging	609
B. De wettelijke invoering van de ' <i>fiducie</i> '	612
C. Verhouding van fiduciaire eigendom tot de exclusiviteit van het eigendomsrecht	619
1. Eerste verdedigde opvatting: de opsplitsing van het eigendomsrecht	619
2. Tweede verdedigde opvatting: de 'fiduciaire' als exclusieve eigenaar	623
3. Derde verdedigde opvatting: de 'constituant' als exclusieve eigenaar	627
4. Vierde verdedigde opvatting: de 'bénéficiaire' als exclusieve eigenaar	629

D.	Het afgescheiden vermogen als wezenskenmerk	632
E.	Besluit	637
§ 3.	De <i>trust</i> in de ‘ <i>mixed legal systems</i> ’	639
A.	Exclusieve eigendom als uitgangspunt	640
B.	Herkomst en omschrijving van de <i>mixed legal system</i> ‘ <i>trust</i> ’	641
C.	Afgezonderd vermogen als essentie van de <i>trust</i>	649
D.	Besluit	652
§ 4.	De situatie van de <i>trust</i> naar Nederlands recht.	654
A.	Opvattingen over de <i>trust</i> voorafgaand aan het nieuwe Burgerlijk Wetboek.	654
B.	Het <i>fiducia</i> -verbod als obstakel voor de <i>trust</i>	655
C.	Het problematische statuut van de ‘werkelijke overdracht’ tot zekerheid	659
D.	Omwentelingen richting een gunstiger klimaat voor de <i>trust</i>	660
§ 5.	Eigen opvattingen omtrent de invoering van een algemene <i>trust</i> -figuur naar continentaal recht	667
A.	Ontmanteling van de civielrechtelijke bezwaren tegen de <i>trust</i>	667
B.	Cruciaal onderscheid tussen beheer <i>trust</i> en zekerheid <i>trust</i>	669
C.	De overbedeling bij de <i>trust</i>	671
D.	Alternatief verklaringsmodel voor de <i>trust</i> verenigbaar met het exclusiviteitsbeginsel	673
1.	Vertrekpunt: de actieve elasticiteit bepaalt de intern exclusieve eigenaar	673
2.	De zakenrechtelijke positie van de begunstigde(n) van een <i>trust</i>	674
3.	Verenigbaarheid met de gangbare theorie van de <i>trust</i>	679
4.	Nuancering: de externe exclusiviteit en de nood aan een bestemmingsgebonden vermogen	680
E.	Besluit	683

Hoofdstuk III.

Algemeen besluit bij deel III	685
---	-----

DEEL IV.

NAAR EEN FUNCTIONELE ANALYSE VAN HET EIGENDOMS-RECHT: HET GRADUELE EIGENDOMSBEGRIP

Hoofdstuk I.

Inleiding	689
---------------------	-----

Afdeling I. Het graduele eigendomsbegrip	689
--	-----

Afdeling II. De draagwijdte van een functionele benadering.	691
---	-----

Hoofdstuk II.

De eigendomssplitsing 695

Afdeling I. De subjectieve splitsing van het eigendomsrecht 695

Afdeling II. De objectieve splitsing van het eigendomsrecht 699

Hoofdstuk III.

De vermogenssplitsing als legitiem maar onvoldoende alternatief 705

Afdeling I. Inleiding 705

Afdeling II. De creatie van een bestemmingsgebonden vermogen 706

§ 1. De algemene vermogensleer 706

§ 2. De mogelijkheid van een doelvermogen als algemene rechtsfiguur 715

A. Begrip 715

B. Gevolgen 724

1. Zakelijke werking van het afgescheiden vermogen 724

2. Vermogenssplitsing op twee niveaus 729

C. Synthese: doelvermogen ten titel van beheer als rechtsalgemeenheid 735

§ 3. Voorstel tot wetwijziging naar Belgisch recht 739

A. Wijziging van artikel 8/1 Hyp.W. 741

B. Toelichting 741

Afdeling III. Gevolgen van de ruime erkenning van een doelvermogen voor de exclusiviteit van het eigendomsrecht 747

§ 1. Een continentaalrechtelijk antwoord op de *trust* 747

A. Gangbare opvatting 747

B. Eigen standpunt over de verhouding ‘doelvermogen – exclusieve eigendom – *trust*’ 750

§ 2. Het deficit van de vermogenssplitsing op het vlak van de eigendomsvraag 754

Afdeling IV. Besluit 762

Hoofdstuk IV.

Functionele analyse van de exclusiviteit van het eigendomsrecht *de lege ferenda* 765

Afdeling I. De essentie van eigendomsverhoudingen: zeggenschap versus vermogenswaarde 765

§ 1. De residuaire vermogenswaarde als kern van het intern exclusieve eigendomsrecht 765

§ 2. De ‘residuaire vermogenswaarde’ en het exclusiviteitsbeginsel onder druk 775

Afdeling II. De revaluatie van het exclusiviteitsbeginsel	777
§ 1. Exclusieve eigendom als weerlegbaar uitgangspunt	777
§ 2. Nadruk op de externe exclusiviteit	780
Afdeling III. Pleidooi voor een open systeem van eigendomsaanspraken	783
Afdeling IV. Resultaat: een nieuw gradueel eigendomsbegrip	790
§ 1. Inleiding	790
§ 2. De sociale eigendom als nieuwe eigendomsvorm?	791
A. Algemeen	791
B. Tendens richting differentiëring van eigendom	794
1. Gewijzigde eigendomsordening	794
2. Enkelvoudige vs. meervoudige eigendom: naar een pluri- form eigendomsconcept	796
3. Een nieuwe ‘sociale’ eigendomsvorm	798
C. Kritische analyse: variante van sociale eigendom binnen de grenzen van de bestaande eigendomstheorie	799
§ 3. Een uniform, maar gradueel eigendomsconcept in de maak	801
Algemeen besluit	811
<i>Bibliografie</i>	<i>825</i>
<i>Trefwoordenregister</i>	<i>887</i>

LIJST VAN AFKORTINGEN

AA	Ars Aequi
AFT	Algemeen Fiscaal Tijdschrift
AJDI	Actualité Juridique de Droit Immobilier
AJT	Algemeen Juridisch Tijdschrift
AM	Auteurs & Media
Ann.Dr.Louvain	Annales de droit de Louvain
APT	Administration publique trimestriel
Arr.Cass.	Arresten van het Hof van Cassatie
Bank.Fin.R.	Bank en Financieel Recht
BNB	Nederlandse Belastingrechtspraak
BS	Belgisch Staatsblad
Bull. civ.	Bulletin des arrêts de la Cour de Cassation. Chambres civiles
BW	Burgerlijk Wetboek
C.	Codex van Justinianus
CABG	Cahiers Antwerpen Brussel Gent
CC	Code civil
C.C.H.	Code de la construction et de l'habitation
CLJ	Cambridge Law Journal
Cons.const.	Conseil Constitutionnel
D.	Dalloz (Recueil)
DAOR	Revue internationale du droit des affaires
Dig.	Digesten van Justinianus
Div.Act.	Divorce: Actualité juridique, sociale et fiscale
Dr.So.	Droit des sociétés
E.C.R.	European Court Reports
ERPL	European Review of Private Law
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
Frag.Vat.	Fragmenta Vaticana
FTV	Fiscaal Tijdschrift Vermogen
Gaz.Pal.	Gazette du palais
Ger.W.	Gerechtelijk Wetboek
Gw.	Grondwet
HvJ	Hof van Justitie
Hyp.W.	Hypotheekwet

ICLQ	International and Comparative Law Quarterly
INST.	Instituten van Justianus
Inst.G.	Instituten van Gaius
JCP E	Juris-Classeur Périodique, La Semaine Juridique, édition Entreprise et affaires
JCP G	Juris-Classeur Périodique, La Semaine Juridique, édition Générale
JLMB	Revue de Jurisprudence de Liège, Mons et Bruxelles
JO	Journal officiel: lois et décrets
JT	Journal des tribunaux
K.B.	Koninklijk Besluit
LGDJ	Librairie générale de droit et de jurisprudence
Limb.Rechtsl.	Limburgs Rechtsleven
LMCLQ	Lloyd's Maritime and Commercial Law Quarterly
M.B.	Ministerieel Besluit
Mod.L.Rev.	Modern Law Review
MSHD	Mémoires de la Société pour l'Histoire du Droit et des Institutions des anciens pays bourguignons, comtois et romands
MvV	Maandblad voor Vermogensrecht
NBW	Nieuwe Burgerlijk Wetboek
Neb.L.Rev.	Nebraska Law Review
NJ	Nederlandse Jurisprudentie
NJB	Nederlands Juristenblad
NJF	Nederlandse Jurisprudentie Feitenrechtspraak
NjW	Nieuw Juridisch Weekblad
Not.Fisc.M.	Notarieel en Fiscaal Maandblad
NSWCATAD	New South Wales Caselaw Civil and Administrative Tribunal
NSWLR	New South Wales Law Reports
NTBR	Nederlands Tijdschrift voor Burgerlijk Recht
Pand.b.	Pandectes belges
P&B	Tijdschrift voor procesrecht en bewijsrecht
Pb.L.	Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen – Wetge- ving
PUF	Presses Universitaires de France
QLR	Quinnipiac Law Review
RABG	Rechtspraak Antwerpen Brussel Gent
RCDI	Revue Copropriété et Droit Immobilier
RCJB	Revue critique de jurisprudence belge
RDI	Revue de droit immobilier

RDP	Revue du droit public et de la science politique en France et à l'étranger
Rec.cons.	Recueil des décisions du Conseil constitutionnel
Rec.gén.enr.not.	Recueil Général de l'Enregistrement et du Notariat
Rép.civ. Dalloz	Répertoire de Droit Civil Dalloz
Rev.dr.pén.	Revue de droit pénal et de criminologie
Rev.hist.dr.	Revue historique de droit français et étranger
Rev.not.b.	Revue du notariat belge
Rev.prat.soc.	Revue pratique des sociétés
RGCF	Revue Générale du Contentieux Fiscal
RGF	Revue Générale de Fiscalité (= Algemeen Fiscaal Tijdschrift)
RHA	Rechtspraak van de haven van Antwerpen
RMT	Rechtsgeleerd Magazijn Themis
RPDB	Répertoire pratique du droit belge
RTDCiv.	Revue trimestrielle de droit civil
RTDF	Revue trimestrielle de droit familial
RvdW	Rechtspraak van de Week
RW	Rechtskundig Weekblad
S.	Recueil Sirey
SALJ	South African Law Journal
<i>s.l.</i>	sine loco
Soc.Kron.	Sociaalrechtelijke Kronieken
Stb.	Het Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden
Sw.	Strafwetboek
TBBR	Tijdschrift voor Belgisch Burgerlijk Recht
TBH	Tijdschrift voor Belgisch Handelsrecht
TBO	Tijdschrift voor Bouwrecht en Onroerend goed
TEP	Tijdschrift voor Estate Planning
TFR	Tijdschrift voor Financieel Recht
T.Gez.	Tijdschrift voor Gezondheidsrecht
TGI	Tribunal grande instance
TGR	Tijdschrift voor Gentse Rechtspraak
TGR-TWVR	Tijdschrift voor Gentse Rechtspraak – Tijdschrift voor West-Vlaamse Rechtspraak
THRHR	Tydskrif vir Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg
T.Not.	Tijdschrift voor Notarissen
TPR	Tijdschrift voor Privaatrecht
TRG	Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis
TRV	Tijdschrift voor rechtspersoon en vennootschap
TSAR	Tydskrif vir die Suid-Afrikaanse Reg
TvI	Tijdschrift voor Insolventierecht

Tul.L.Rev.	Tulane Law Review
UCLA L.Rev.	University of California, Los Angeles Law Review
UMKC L.Rev.	University of Missouri-Kansas City Law Review
V&F	Vennootschapsrecht & Fiscaliteit
V&O	Vennootschap & Onderneming
Voorz. Rb.	Voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg
W.K.I.	Wet op het statuut van en het toezicht op de kredietinstellingen
W.F.Z.	Wet betreffende de financiële zekerheden
WPNR	Weekblad voor Privaatrecht, Notariaat en Registratie
Yale L.J.	Yale Law Journal
ZSR Rom.	Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Romanistische Abteilung